

ПРАВОВІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Однією із найважливіших складових сучасного історичного моменту України є максимально швидке формування повноцінного, вільного від корупції громадянського суспільства. Успішне розв'язання проблеми протидії корупції є пріоритетом держави, і оскільки Україна проголосила європейський вибір, особливої актуальності набуває досягнення відповідності між задекларованими цілями і повсякденною дійсністю. Ця справа для нашої держави така ж важлива, як і утвердження реальної демократії у політичному житті, побудова соціально орієнтованих ринкових відносин у вітчизняній економіці та її інтеграція до глобальної економіки. В Україні також упродовж останніх двох десятиріч проблема корупції та боротьби з нею залишалася і продовжує залишатися однією з найпріоритетніших. Розроблена і діє система заходів протидії та боротьби з цим негативним суспільним явищем. Створена та удосконалюється нормативна база по боротьбі з корупційними проявами, хабарництвом та посадовими злочинами. Проте такий досвід боротьби з корупцією та відповідного аналізу, який накопичено в інших країнах, у нашій державі дотепер відсутній.

Верховна Рада України 11 червня 2009 року прийняла Закони «Про засади запобігання та протидії корупції», «Про відповідальність юридичних осіб за корупційні правопорушення», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення». Зазначені Закони докорінно змінюють загальнодержавний підхід до розуміння корупції та антикорупційних заходів, містять низку новел, правових інститутів, що невідомі вітчизняним правовим традиціям, а тому потребують додаткового пояснення. Міністерство юстиції започаткувало серію публікацій щодо роз'яснення положень нових (зазначених вище) антикорупційних Законів. Якщо Закон України «Про боротьбу з корупцією» 1995 року був спрямований в основному на здійснення заходів репресивного характеру (встановлення відповідальності за порушення вимог Закону), то Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції» 2009 року (далі Закон) зосереджено на механізмах, спрямованих на запобігання виникненню корупції. Даний закон запроваджує деякі важливі нововведення, що слід мати на увазі та враховувати на практиці.

У Законі більш широке тлумачення отримав термін «корупція». Так якщо раніше під корупцією розумілася лише діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для отримання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг, то зараз до цього поняття входить також відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей.

Законом України «Про засади запобігання та протидії корупції» порівняно із Законом України «Про боротьбу з корупцією» значно розширює перелік суб'єктів, що діють у напрямку запобігання та протидії корупції. Крім тих органів, які були перелічені вище у відповідній статті старого Закону також визначено напрямки діяльності в цій сфері Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органів прокуратури України. Здійснено їх функціональне розмежування на суб'єкти, відповідальні за формування, розробку, реалізацію, координацію антикорупційної політики держави, тих, що здійснюють безпосереднє виявлення, припинення та розслідування корупційних правопорушень, а також тих, що беруть участь у запобіганні, виявленні та припиненні корупційних правопорушень. Недосконалість існуючої системи антикорупційних органів, а також відсутність чіткої державної антикорупційної політики та державних органів, відповідальних за її реалізацію, є одним із найважливіших чинників складної ситуації з корупцією в Україні.

Важливим є також те, що Закон з урахуванням визнання корупції в приватному секторі визначає суб'єктом запобігання та протидії корупції також підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості та форми власності, їх посадових осіб, а також громадян та об'єднання громадян за їх згодою.

Необхідно наголосити на тому, що новий Закон покладає обов'язок вживати заходи щодо запобігання та протидії корупції на керівників органів державної влади, юридичних осіб, їх структурних підрозділів. Законом передбачено, що зазначені суб'єкти у разі виявлення корупційного правопорушення чи отримання інформації про вчинення такого правопорушення, зобов'язані вжити доступних для них заходів щодо припинення такого правопорушення та негайно письмово повідомити про його вчинення спеціально уповноваженого суб'єкта у цій сфері.

Одним із основних механізмів запобігання корупції є запровадження добору висококваліфікованих кадрів на публічній службі, які б одночасно відповідали вимогам доброчесної поведінки. При працевлаштуванні на посади, пов'язані з виконанням функцій держави, кандидат зобов'язаний подати відомості про майно, доходи, зобов'язання фінансового характеру, у тому числі за кордоном, та пройти спеціальну перевірку. Під час спеціальної перевірки перевірятиметься не лише достовірність поданої інформації про майновий стан, наявність у кандидата та близьких йому осіб корпоративних прав, про притягнення до кримінальної відповідальності та відповідальності за корупційні правопорушення, а й відомості про стан здоров'я, освіту кандидата тощо.

Також, для всіх публічних службовців під час перебування на посадах встановлюється обов'язок регулярно подавати відомості не лише про доходи, а й про витрати, що дозволить запобігти незаконному збагаченню цих

осіб. У разі порушення даних обмежень, особи, притягаються до кримінальної або адміністративної відповідальності та підлягають звільненню з відповідних посад у триденний строк з дня набрання рішенням суду законної сили, якщо інше не передбачено законом. Крім того, відомості про цих осіб, заносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення.

Зазначені положення Закону набувають більшої ваги з огляду на те, що суб'єктами відповідальності за вчинення корупційних правопорушень з 1 січня 2011 року стали не лише посадові особи, які отримують заробітну плату з державного або місцевих бюджетів, а й особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування.

Це, зокрема стосується осіб, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, експерти, оцінювачі, арбітражні керуючі, незалежні посередники чи члени трудового арбітражу під час розгляду колективних трудових спорів, третейські судді, а також у встановлених законом випадках інші особи).

З урахуванням того, що на сьогодні однією з причин поширення корупції в державі є толерантне ставлення громадян до цього ганебного явища, ще одним важливим механізмом запобігання корупції, що знайшов своє місце в Законі, є залучення громадськості до участі у запобіганні та протидії корупції й інформування населення щодо результатів реалізації державної антикорупційної політики.

З метою усунення таких недоліків нормотворчості положеннями Закону запроваджено проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, основним завданням якої є виявлення наявності в проектах нормативно-правових актів норм, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, а також розроблення рекомендацій стосовно їх усунення. До речі, створення цієї інституції ще раз підтверджує спрямованість Закону на превенцію корупції. Іншим елементом реформи антикорупційного законодавства є положення щодо удосконалення засад кримінальної та адміністративної відповідальності громадян, що містяться у положеннях Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення».